

ӘОЖ: 101.9

ҚАЗІРГІ ҚЫТАЙДАҒЫ КОНФУЦИЙШІЛДІК

Оразбекова Ұлдана

Orazbekovauldana@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Философия және этика мамандығының
2 курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: Рауан Кемербай

Қазіргі уақытта Қытай қоғамды модернизациялаудың батыстық идеяларын көшірмейді. Ол конфуций дәстүрлерін шығармашылық тұрғыдан қайта қарастыруға негізделген тәуелсіз жолмен жүреді. Қытайлық қазіргі саясаткерлер Социалистік модельді капиталистпен сәтті үйлестіреді. Олар жергілікті дәстүрлер, бай тарихи өткен және батыс өркениетінің жетістіктерін таңдамалы пайдалану негізінде қоғам мен тұтастай ел дамуының өзіндік моделін қалыптастырады. Қытайлардың саяси дәстүрлерінің қалыптасуына үш ілім әсер етті: даосизм, легизм және конфуцийизм. Сонымен қатар, сарапшылар конфуцийшілдікке басты орын береді. Бұл факт аталған ілімдердің мәні мен даму тарихымен түсіндіріледі.

Конфуций ол ұлы ежелгі қытай философы, саясаткер және ағартушы. Конфуций ілімі – басқа да данышпандар сияқты қиын және күрделі емес, өте қарапайым. Оның ілімінің түпкі мәнін Лев Толстой бір ауыз сөзбен былайша түйіндепті: «Байыптылық пен тұрақтылыққа жетіп, өз болмысына бұйырсын». Конфуций ол адамдар өмірін қоғамда бір тәртіпке түсірудің, елді қалай жақсы басқара білудің ең қарапайым және әмбебап жолын ашты. Ол: «Патша – патша орнында, қызметші – қызметші орнында, әке – әке орнында, бала – бала орнында болуы керек. Әркім өз орнын білсін. Жас адам үлкеннің айтқанын екі етпей орындауға тиіс, бірақ үлкен адам немесе басшы қызметшісі мен балаларынан өзі үлгі көрсете аларлықтай нәрсені ғана талап етсін, сонда барлығы үйлесім табады», — дейді.

Конфуций пікірінше ғылым мына салалардан қалыптасады: 1) Тарих, кітапта жазған ойлар. 2) Халықтың нақыл сөздері. 3) Әдет-ғұрып. Конфуций айтқан екен: кейде ғылым (білім) елді басқаруға керек, ақша соны есептеуге қажет деп. Сөйтеді де ал ғылым (білім) жалпы елге керек, қажет дейді. Конфуций өзі туралы: «Мен тек бұрынғыны қайталадым, ешқандай жаңа нәрсе жасаған жоқпын», — депті. Бұл пікір оның өте қарапайым, халыққа жақын болғандығын байқатады. Конфуцийдің айтқандары бүгінгі қытайлықтарға біздің қолданып жүрген мақал-мәтелдеріміз сияқты. Қытай елі Конфуцийге дейін де және ата-баба жолын қатаң сақтауға үйреткен Конфуцийден кейінгі екі жарым мың жыл бойы да тәуелсіздігін сақтап, бес мың жылдық тарихы бар мәңгі мемлекетке айналды. Ал Конфуцийге дейін қазіргі Қытай бірнеше патшалықтарға бөлініп, бір-бірімен тынымсыз қырқысып, елдің мазасын алған. Тарихшылар ол кезең туралы «Қырқысушы патшалықтар заманы» деп атайды. Конфуций сол пайдасыз қырқыстарды тоқтатуға күш салды. Сол себептен лауазымды саяси қызметтерді атқарды, өз елінің салт-санасы мен тұрмыс-тіршілігін, тарихын, ұлттық дәстүрін зерттеді. Оның ілімі адамгершілікті бірінші орынға қояды, одан мемлекет пен халықты тиімді басқару жүйесі ең алдымен ізгілік негізінде жүзеге асырылады. Конфуцийшілдік салт-дәстүрді және моральдық-этикалық нормаларды құрметтеуге баса назар аударады, оның негізінде ұлдарға құрмет пен жасы мен лауазымы бойынша үлкендерге құрмет көрсетіледі.

Конфуцийдың қытай халқының өміріне жан-жақты әсер еткені ешбір талас тудырмайды. «Алтын ереже» деген атауымен мәлім болған оның этикасының негізгі принциптерінің бірі былай дейді: «Егер басыма келмесін десең, өзіңе де жамандық қаламасаң, өзгеге де соны тілеме.» Ал Конфуцийдың айтқан нақыл сөздері мен даналық ой пікірлері «Лунь юй» сұхбат пен ой пікірлер атты кітапта жинақталған.

Қытайдың қазіргі тарихы конфуцийлік құндылықтар моделіне негізделген дамуды жалғастырды. Қытайдың жаңа тарихында бейімделу "Социалистік "немесе" капиталистік " құндылықтар Конфуций дәстүрлерін ескере отырып жүзеге асырылды. Қытай өмірінің әртүрлі салаларында жүргізілген реформалар әртүрлі саяси ұстанымдар мен ұрандарға тән түсінікке ие болуы мүмкін, бірақ олардың негізінде бұл жаңалықтар дәстүрлі қытай құндылықтарына негізделген. Оның философиялық және гуманистік ілімі өзі өлген соң қытай мәдениетінің негізін қалады. Қытай мәдениеті-үйлесімділік, келісім, бірлік мәдениеті. Қытайдың идеологиясы мен діни ілімдерінің негізгі принциптері-тәртіпті, тұрақтылық пен бейбітшілікті сақтау. Қытай дүниетанымының ерекшеліктерін көзқарастар мен пікірлердегі сәйкессіздіктерді жоққа шығарып қана қоймай, келіспеушіліктерді қақтығыстар мен қайшылықтарды шешудің

бейбіт әдістерін жасаудың негізі ретінде қарастыратын идеялардың үйлесімді кешені ретінде анықтады.

Адамның, қоғамның, мәдениеттің қазіргі даму тенденциялары қазіргі заманның дәстүрлі қажеттілігін анықтайды. "Қандай да бір қайта құру қабілеті, модернизацияға деген белгілі бір көзқарас және шындықты өзгерте алатын нақты қабілет этникалық топтың сыртқы жағдайларымен де, ішкі ерекшеліктерімен де анықталады. Этностың шынайы тарихы, оның өмір салты, өндіріс нысандары мен сипаты, менталитет, әдеттер, дәстүрлер, мінез-құлық стереотиптері және т.б. оның қазіргі шындыққа сәтті ену және оның ертеңгі күнін құру қабілетін анықтайды". Конфуций мұрасы Қытай қоғамының рухани, мәдени және сәйкестендіру факторы ретінде өміршеңдігі мен тұрақтылығын көрсетеді. 21 ғасырда конфуцийшілдік Қытайдың мемлекеттік идеологиясы ретінде қайта жанданды. Соңғы бірнеше жыл ішінде ұлттық зерттеулер конфуцийшілдікке бағытталған, ал дәстүрлі мәдениетті зерттеу шенеуніктер, ғалымдар, студенттер және жалпы жұртшылық арасында танымал болды. Бүкіл әлемде Конфуцийдің жүздеген институттары құрылды. Оның мұрасы бейбітшілік мәселелерін шешуде де көрініс табады.

Конфуцийшілдік әлемде кеңінен танымал болып, әлемдік тарих пен мәдениеттің жаһандық кеңістігіндегі шығыс мәдениетінің маңызды символдарының біріне айналғаны кездейсоқ емес. Ұлы ойшыл негізін қалаған конфуцийшілдік философиялық мектебі ғасырлар бойы Ежелгі Қытайдың қоғамдық өмірінің әртүрлі аспектілеріне терең әсер етті, қазіргі қытайлар арасында үлкен беделге ие болуды жалғастыруда және бүкіл әлемде оның моральдық-этикалық нормаларын көбірек білетіндерді табуда.

Күшті орталықтандырылған билікке негізделген мемлекеттің шешуші рөлі Қытай моделінің негізі және қазіргі қытай өркениеті дамуының салыстырмалы тұрақтылығы ретінде әрекет етеді. Конфуций дәстүрінде авторитаризм, қоғам және мемлекет әрқашан патриархалды отбасымен анықталды. Конфуцийдің Мемлекет туралы әйгілі тезисі үлкен отбасы ретінде қытай халқының бірлігін қалыптастыруда үлкен рөл атқарды. Бұл билікке бағынуды, ортақ мүдделер үшін, яғни мемлекеттік мақсаттар үшін жеке мүдделерінен бас тарту қажеттілігін білдірді. Конфуцийшілдік Аспан асты империясының мәңгілігінің кепілі ең төменгі деңгейге бағынуды қарастырды: субъект — егемендік, балалар — ата — ана, әйел-күйеу және т. б.

Конфуций адамдар арасындағы адамгершілік қатынастарға шақырды, сондықтан конфуцийшілдік насихаттау отбасы мен еңбек ұжымдарында тыныштықты қамтамасыз етуге арналған. Сонымен бірге, конфуцийшілдік ғасырлар бойы адамдар, қоғам мен табиғат, мемлекетаралық қатынастар арасындағы қарым-қатынастың этикалық принциптерінің өте үйлесімді жүйесіне айналды.

Конфуцийшілдікте дамыған ұжымдық жауапкершілік дәстүрлері елдегі көптеген экономикалық реформалар мен қайта құруларды сәтті жүзеге асыруда маңызды рөл атқарды. Қытайда конфуцийшілдік қасиетті және көтерілген отбасылық-кландық байланыстар үлкен күшке ие болды. Бірнеше отбасылардан тұратын үлкен кландар, әдетте, ынтымақтастық пен өзара көмек қағидаттарына негізделген күшті және берік ұйымдар болды. Қоғамдық қатынастардың бұл жүйесінде Қытайдағы демократияның батыстық қағидаларын алмастыратын дәстүрлі конфуцийлік тең мүмкіндіктер қағидасы қолданылды. Бұл принцип әркім, шығу тегіне қарамастан, шенеулік бола алады және қытай қоғамының элиталық қабатына кіре алады.

Конфуцийлік басқару басты идея адамның ішкі өзін-өзі жетілдіру идеясы болды. Мұны Конфуцийдің тұжырымдары растайды: "адамдарға қызмет етуді үйренбестен, рухтарға қызмет

етуге бола ма?"" егер сіз өзіңізді түзетумен айналыссаңыз, Мемлекетті басқаруда қандай қиындықтар туындауы мүмкін? Бірақ егер сен өзінді түзеумен айналыспасаң, онда басқаларды қалай түзейсің?»Қазіргі заманғы және конфуцийшілдік туралы айта отырып, Қытай талдаушысы Чжао Чунфу Конфуций этикасы модернизация мен демократияландыруға қайшы келетін және оларға ықпал ететін постулаттарды қамтиды деп санайды. Біріншісі, Конфуций этикасы ежелгі аграрлық өркениеттің өнімі болып табылады. Бұл субъектілердің теңдігі жағдайында тауарлық-нарықтық қатынастарға негізделген индустриалды қоғамның рухына қайшы келетін қатаң иерархия қағидаттарына негізделген феодалдық этика. Конфуцийизмнің тағы бір аспектісі-2000 жыл ішінде ол басқа ілімдердің, философиялық ағымдардың, нанымдардың, Әлеуметтік және саяси дәстүрлердің көптеген ережелерін қабылдады, бұл оны модернизациямен үйлесімді етеді.

Қорыта келе Конфуций адамдар арасындағы адамгершілік қатынастарға шақырды, сондықтан конфуцийизмді насихаттау отбасы мен еңбек ұжымдарында тыныштықты қамтамасыз етуге арналған. Сонымен бірге, конфуцийшілдік ғасырлар бойы адамдар, қоғам мен табиғат, мемлекетаралық қатынастар арасындағы қарым-қатынастың этикалық принциптерінің өте үйлесімді жүйесіне айналды. Қазірде Қытайда және әлемнің басқа бөліктерінде конфуцийшілдікке деген қызығушылық артып келеді. Күн сайын Конфуций дінін ұстанушылар оның философиясын тереңірек зерттеуді жақтайды. Конфуций мұраттары бүгінде де шындыққа сәйкес келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1 Шығыс философиясы Конфуцийлік діни философиясы 45
- 2 Дхаммапада // Буддизм. Четыре благородных истины, М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков: Изд-во Фолио, 1999.- С.41.
- 3 Китайская философия. М., 1994.
4. elib.bsu.by/bitstream/